

УДК 330.322:336.71

Капраль О. Р., здобувач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

В статті, на основі зарубіжного досвіду, досліджено особливості застосування стимулів інвестиційної діяльності до комерційних банків в зарубіжних країнах з метою його застосування в діяльності вітчизняних комерційних банків на фінансовому ринку країни.

Ключові слова: політика стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків, інструменти монетарної і податкової політик.

Постановка проблеми. У розвинених країнах світу на державному рівні законодавчо закріплені й ефективно діють стимули до інвестиційної діяльності комерційних банків, оскільки функціонують інститути операцій банків на ринку цінних паперів, котрі виступають складовими елементами конкурентоздатної ліберальної інституційної ринкової системи господарювання. Для того, щоб інвестиційна діяльність банків в Україні ефективно розвивалась, необхідно на державному рівні вирішувати системні проблеми у даній сфері, шляхом вивчення практичного досвіду прогресивних країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням особливостей стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків в зарубіжних країнах займалися такі науковці: Т. Бабійчук [7], Б. Вишивана [2], М. Галянтич [8], Н. Гребеник [1], Н. Задорожна [8], О. Кіреєв [6], В. Крилова [6], В. Лещук [4], В. Махінчук [8], А. Мороз [4], Н. Островська [5], М. Пуховкіна [4], М. Савлук [4], Т. Смовженко [3], Г. Стеблій [3], О. Шуревич [2]. Не дивлячись на велику кількість публікацій у цій сфері, дане питання залишається актуальним і потребує більш детального розгляду.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження особливостей стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків в зарубіжних країнах з метою його застосування в діяльності комерційних банків на фінансовому ринку країни.

Виклад основного матеріалу. Світова практика показує, що головним напрямом стимулювання банківських інвестиційних процесів є монетарна політика, яка реалізуються з допомогою інструментів монетарного стимулювання центральним банком та податкова політика, що реалізовується з допомогою податкового стимулювання, які

застосовують податкові органи. Податкова і монетарна політики здійснюють вплив на банківську інвестиційну діяльність у вигляді таких стимулів: політика мінімальних процентних вимог; процентна політика; обмеження Центральним банком окремих видів діяльності комерційних банків; **селективна політика** адресного рефінансування комерційних банків; політика рефінансування; операції на відкритому ринку; податкова політика; стимулювання інвестиційної діяльності банків шляхом створення фінансово-промислових груп; розвиток банківського інвестування малого та середнього бізнесу. Розглянемо окремо кожен із основних складових політики стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків у різних країнах.

Сутність політики мінімальних резервних вимог розуміють, як «норму обов'язкових резервів встановленої як процентне відношення до суми залучених банком коштів. Механізм формування резервних вимог полягає в тому, що Центральний банк зменшує можливість використання банками кредитних ресурсів. На розмір обов'язкових резервів зменшується пропозиція грошей і таким чином Центральний банк регулює приріст грошової маси в обігу [1, С. 11].

Науковці Вишивана Б.М. та О.І. Шуревич у своєму дослідженні визначають особливості обов'язкових резервних вимог [2, С. 174]: потужний засіб грошово-кредитного регулювання, застосування якого призводить до змін обсягів надлишкових банківських резервів, кредитного потенціалу банківської системи і, як наслідок, темпу приросту грошової маси; обов'язкові резерви є джерелом погашення банками власних зобов'язань у разі їхнього банкрутства; резервування певної частини залучених коштів є обов'язковим для усіх банківських установ держави; механізм обов'язкового резервування має податкову природу, адже робить дорожчими банківські ресурси і потенційно сприяє зниженню доходів банків; найкращий ефект від їхнього застосування спостерігається у довгостроковому періоді.

В Італії, Іспанії, Німеччині, США, Південній Кореї політика мінімальних резервних вимог – це основний важіль монетарної політики. Проте у Великобританії та Японії дана політика займає другорядне значення у процесі здійснення монетарної політики і її впливу на інвестиційні та інноваційні процеси.

Процентна політика – це один із головних інструментів прямої дії монетарної політики, що визначає механізм плати за кредит.

Т.С. Смовженко та Г.Я. Стеблій зазначають, що «центральні банки у зарубіжних країнах застосовують проценту політику як своєрідний сигнал про свої наміри. Тобто, змінюючи розмір облікової ставки, вони інформують економічних суб'єктів про спрямованість моне-

тарної політики, що, водночас, формує певні очікування в економіці. Відповідно, якщо центральний банк планує сповільнити темпи економічного зростання і має намір проводити політику кредитної рестрикції (політику «дорогих грошей»), то підвищення облікової ставки може свідчити про такий намір. Такий сигнал може вплинути на сповільнення темпів економічного зростання, оскільки економічні суб'єкти будуть очікувати, що монетарна політика буде більш жорсткою, що й визначатиме їх поведінку» [3, С. 31].

Як приклад розглянемо процентну політику у США, де «Федеральна резервна система (ФРС) надає кредити комерційним банкам за процентною ставкою, рівень якої часто виявляється нижчим від рівня федеральної резервної ставки або процентної ставки за міжбанківськими кредитами. Для того, щоб обмежити доступ комерційних банків до емісійних кредитів, ФРС визначає спеціальні правила, якими регламентується кредитування, зокрема обсяг, регулярність виплат і строк погашення кредитів для банків різної величини, тобто застосовує диференційований підхід. Важливим моментом у рефінансуванні комерційних банків є те, що банки не мають права отримувати прибутки за отриманими кредитами» [4, С. 491-492].

Обмеження центральними банками окремих видів діяльності комерційних банків – це інструмент монетарної політики, який, передусім, стосується банківської інвестиційної діяльності. Центральні банки США, Франції, Великобританії неодноразово вводили обмеження стосовно надання банками окремих видів кредитів, зокрема інвестиційних та на придбання цінних паперів. Наприклад, ФРС на деякий час отримала право регулювати обсяг кредитів, спрямованих на придбання акцій, з метою уникнення ажіотажу та кризових ситуацій на фондовому ринку. Згідно зі встановленими правилами, покупець цінних паперів був зобов'язаний частково оплатити вартість цінних паперів за рахунок власних коштів (у межах встановленої маржі) і лише після цього він мав право отримати кредит для остаточних розрахунків за цінні папери [4, С. 509-510].

З метою стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків центральні банки різних країн можуть застосовувати такий монетарний інструмент як «кредитні стелі», які спрямовуються на стримування надмірної інвестиційно-кредитної експансії. «Кредитні стелі» відносяться до адміністративних методів монетарного регулювання, тобто граничні суми кредитування; адміністративне регулювання процентних ставок, що полягає в обмеженні Центральним банком процентних ставок за кредитами; селективна кредитна політика, яка реалізується шляхом адміністративного цільового розподілу кредитів центрального банку між комерційними банками у порядку їх ре-

фінансування [5, С. 315-316].

Селективна політика адресного рефінансування комерційних банків реалізується шляхом адміністративного цільового розподілу кредитів центрального банку між комерційними банками у порядку їх рефінансування. По суті селективний характер має, наприклад, політика рефінансування, яку проводить Федеральна резервна система США. Федеральні резервні банки надають комерційним банкам три види прямих ломбардних кредитів: коригувальні, сезонні та надзвичайні. Коригувальні (адаптаційні) кредити надаються банкам, у яких виникли короткострокові проблеми з ліквідністю. Найчастіше ці кредити надаються банкам з метою забезпечення їх резервами для дотримання норм обов'язкових резервних вимог. Вони є, як правило, надкороткими, тобто повертаються наступного дня або через кілька днів [4, С. 511].

Політика рефінансування – це один із поширених інструментів грошово-кредитної політики (монетарної політики), який використовується центральними банками різних країн. Під рефінансуванням розуміють забезпечення центральним банком комерційних банків додатковими резервами на кредитній основі, тобто запозиченими резервами. Ініціаторами рефінансування виступають комерційні банки. Вони звертаються до центрального банку у разі вичерпання можливостей поповнити свої резерви з інших джерел. Рефінансування можна розглядати як процес відновлення ресурсів комерційних банків, які були вкладені в позички, боргові цінні папери та інші активи.

Операції на відкритому ринку – це ринковий інструмент грошово-кредитного регулювання, який, змінюючи ліквідність банківської системи, впливає на відсоткові ставки грошового ринку, кредитну спроможність банків, інвестиційний потенціал країни, сприяє розвитку ринку державних цінних паперів і фондового ринку, що забезпечує економічний розвиток країни. Відкритим вважають ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу цінних паперів між особами, що не є первинними кредиторами та позичальниками, і коли кошти внаслідок продажу цінних паперів на такому ринку надходять на користь держателя цінних паперів, а не їх емітента. Відкритий ринок використовується центральними банками для купівлі-продажу, як правило, короткострокових державних цінних паперів з метою регулювання грошової маси. Внаслідок купівлі збільшується вкладення коштів в економіку, внаслідок продажу – зменшується [5]. Операції на відкритому ринку використовуються центральними банками усіх розвинутих країн таких, як США, Великобританія, Німеччина [6, С. 20].

Традиційними засобами проведення політики відкритого ринку

є операції з державними цінними паперами на вторинному ринку, характерні для Великобританії, Німеччини, Греції, Італії та Франції.

Податкова політика – це діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері встановлення та збирання податків і зборів (обов'язкових платежів), яка реалізується через визначення платників податків та інших обов'язкових платежів, об'єктів оподаткування і ставок податків; видів податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що справляються на певній території, місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів; основних принципів надання пільг та звільнення від оподаткування. Податкова політика є основним напрямком здійснення фінансової політики держави.

У світовій практиці застосовують різні методи пільгового оподаткування банків [7, С. 206]: зниження ставок оподаткування на тривалий час діяльності банку. Наприклад, у Франції новоствореним банкам надаються пільги щодо сплати податку з компаній протягом п'яти років. Перші два роки податок взагалі не сплачується, на третій рік – лише 25% ставки, четвертий рік – 50%, п'ятий рік – 75% і тільки на шостому році ставка становить 100%; надання податкового кредиту, причому це стосується різних податкових платежів; визначення неоподаткованого мінімуму доходів. Це стосується не лише фізичних осіб при визначенні та розрахунку прибуткового податку, а й банків при сплаті податкових платежів (ПДВ, на доходи тощо); повне звільнення банків від сплати податкових платежів. Найбільш поширеним є звільнення від оподаткування процентів, які виплачуються за позиками місцевих органів влади (США); податкові пільги окремим банкам, які надаються для їх підтримки та подальшого розвитку; при проведенні банками фінансових операцій, таких як підтримка лікарень, відрахування у різні фонди релігійних організацій тощо. У більшості країн такі операції не підлягають оподаткуванню.

Стимулювання інвестиційної діяльності банків до створення фінансово-промислових груп. Важливим компонентом світової господарської системи є інтегровані фінансово-промислові структури, що характеризуються взаємопроникненням промислового і банківського капіталів, який підвищує ефективність використання матеріальних, наукових, технологічних, фінансових, управлінських та інших ресурсів.

Прикладом може бути досвід Південній Кореї де «притаманний високий ступінь концентрації виробництва й капіталу у формі чеболів, які є фінансовими науково-промисловими групами. Утворення самодостатніх, універсальних багатогалузевих економічних комплексів – сюданів, дало можливість Японії стати провідною державою

світу. Створення транснаціональних корпорації (ТНК) – великих міжнародних промислово-фінансових об'єднань промислового, фінансового, наукового, людського капіталу незалежно від національних кордонів, дало змогу країнам, де розташовані центральні компанії цих корпорацій, і передусім США, Японії, Франції, Великобританії, Німеччині, контролювати світові ринки багатьох товарів [8, С. 27].

Банківське інвестування малого і середнього бізнесу – це надання цільових субсидій, прямих і гарантованих позик, дотацій, податкових пільг і кредитів, амортизаційних пільг тощо.

Так, у США щорічний бюджет Адміністрації малого бізнесу в середині 90-х років становив понад 350 млн дол. Основну масу фінансових ресурсів (майже 90%) надано у формі гарантованих позик, середній розмір яких – понад 170 тис. дол. США, терміном на 8 років. Такі кредити надають недержавні фінансово-кредитні інститути на підставі різноманітних програм і приблизно на 90% гарантуються Адміністрацією малого бізнесу. Прямі позички отримують лише ветерани та інваліди.

У Німеччині для збільшення частки власних ресурсів у статутному фонді спеціальний банк надає 100 тис. євро кредитів терміном на 20 років, причому протягом половини цього терміну малі підприємства звільнені від їх погашення, а в перші два роки на них не нараховуються відсотки.

Франції визначаються перспективи децентралізованого стимулювання малого бізнесу в так званих «зонах економічного пожвавлення» при координуючій ролі місцевих структур управління, які давали б можливість оцінювати основні економічні показники діяльності малих підприємств, полегшувати пошук джерел фінансування тощо.

В Японії важливими структурами, що здійснюють підтримку малого та середнього бізнесу, є держбюджетні Національна фінансова корпорація (фінансова підтримка малих, приватних підприємств), Корпорація фінансування малого бізнесу (інвестиційні позики, підтримка технічних проектів, модернізації та технічного переоснащення виробничої сфери малого бізнесу), а також міський банк «Секо Тюкін Банк» (фінансування кооперованих об'єднань малих та середніх підприємств), сукупний кредитний ресурс яких становить 20 млрд ієн.

Висновки. Отже, вивчення зарубіжного досвіду щодо стимулювання державою інвестиційної діяльності комерційних банків свідчить про те, що розвинуті країни світу широко використовують через монетарну і податкову політики такі дієві інструменти як: політика мінімальних процентних вимог, процентна політика, обмеження

Центральним банком окремих видів діяльності комерційних банків, **селективна політика** адресного рефінансування комерційних банків, політика рефінансування, операції на відкритому ринку, податкова політика, стимулювання інвестиційної діяльності банків шляхом створення фінансово-промислових груп, розвиток банківського інвестування малого та середнього бізнесу.

Ми вважаємо, що використання зарубіжного досвіду в інвестиційній діяльності комерційних банків України є виправданою за умови врахування вітчизняної специфіки розвитку фінансового ринку.

1. Гребеник Н. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття друга. Розвиток і оптимізація механізмів та інструментів монетарної політики / Н. Гребеник // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 2. – С. 10–15. **2.** Вишивана Б. М. Обов'язкові резервні вимоги – монетарний механізм регулювання грошового ринку / Б. М. Вишивана, О. І. Щуревич // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2013. – Вип. 23.10. – С. 164–174. **3.** Формування монетарної економіки і монетарної політики Національного банку України в контексті розвитку світової економічної теорії : монографія / Колектив авт. за наук. ред. д-ра екон. наук., проф. Т. С. Смовженко, канд. екон. наук, доц. Г. Я. Стеблій. – К. : УБС НБУ, 2010. – 271 с. **4.** Центральный банк и денежно-кредитная политика : учебник / Коллектив авт. : А. Н. Мороз, М. Ф. Пуховкина, М. И. Савлук и др.; под общ. ред. д-ра екон. наук, проф. А. Н. Мороза и канд. екон. наук М. Ф. Пуховкиной. – К. : ТрасКонтинент; Юникон-Пресс; Таврия, 2007. – 612 с. **5.** Національний банк України. Операції на відкритому ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. **6.** Бабійчук Т. П. Стимулювання банківського інвестування: світові тенденції / Т. П. Бабійчук // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2012. – Вип. 22.12. – С. 202–208. **7.** Галянтич М. Промислово-фінансові групи в Україні: проблеми статусу та правового регулювання діяльності / М. Галянтич, В. Махінчук, Н. Задорожна // Підприємництво, господарство, право. – 2004. – № 3. – С. 25–30.

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

Kapral O. R., Applicant (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

FOREIGN EXPERIENCE OF COMMERCIAL BANKS INVESTMENT ACTIVITY STIMULATION

In article, based on international experience, investigated the features of the use of incentives investment in commercial banks in foreign

countries for the purpose of its application in domestic commercial banks in the financial market.

***Keywords:* policies to stimulate investment activity of commercial banks, tools of monetary and fiscal policies.**

Капраль О. Р., соискатель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ СТИМУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

В статье, на основе зарубежного опыта, исследовано особенности применения стимулов инвестиционной деятельности к коммерческим банкам в зарубежных странах с целью его применения в деятельности отечественных коммерческих банков на финансовом рынке страны.

***Ключевые слова:* политика стимулирования инвестиционной деятельности коммерческих банков, инструменты монетарной и налоговой политик.**
